

Ponduri inedite de la Histria

Mircea DABÎCA*
și Mircea ANGELESCU**

Față de celelalte orașe greco-romane de pe litoralul românesc al Mării Negre, Histria cu împrejurimile se remarcă prin raritatea pondurilor descoperite. Această situație este explicabilă prin faptul că aici, deși s-au împlinit 100 de ani de cercetări arheologice sistematice, descoperirea de ponduri antice a fost fortuită, cu excepția a trei piese aflate într-un context arheologic clar (două la Histria¹ și una la Tariverde²).

În vara anului 1998, a fost efectuată o perieghetză pe platoul din vestul cetății, folosindu-se un detector de metale în prezența și sub directa supraveghere a arheologilor. Au fost recuperate atunci multe piese de metal³, majoritatea monede, dar și cinci ponduri de plumb, pe care le prezentăm în cele ce urmează⁴.

Ponduri de epocă greacă

1. Pond de plumb dreptunghiular unifață
60,00 g; 3,5 x 3,2 x 0,6 cm

În câmp adâncit, cu chenar, vultur pe delfin spre dreapta; sus, în stânga, ΟΓ[Δ]Ο (ὄγδοοv, cu un Δ mai puțin reușit și înclinat spre stânga); jos, în stânga, Η.

O optime de mină, raportată la o mină de 480 g.

Pondul este de epocă greacă, probabil clasică, așa cum pare a indica folosirea prescurtării ΔΗ, inițialele cuvântului ΔΕΜΟΣΙΑ, exactitatea greutateii pondului fiind garantată de autoritatea municipală⁵.

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”; mdabica@yahoo.com

** Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”; mircea.angelescu@gmail.com

¹ C. Preda, *Ponduri antice inedite de la Callatis și Histria*, SCN, 1, 1957, p. 300-304; S. Dimitriu, O. Iliescu, S. Comănescu, *Pond arhaic descoperit la Histria*, BSNR, 47-49 (1973-1975), 1975, p. 213-255.

² C. Preda, *op. cit.*, p. 300-304.

³ Întregul material recuperat a fost depus la cabinetul

numismatic al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”, unde a fost înregistrat sub nr. de inv. T 130.

⁴ Fotografiiile au fost realizate de către domnul Cătălin Nicolae de la laboratorul fotografic al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”.

⁵ C. Moisil, *Ponduri inedite din Histria, Callatis și Tomis*, SCN, 1, 1957, p. 256; G. Cantacuzino, *Poids inédits trouvés dans la Petite Scythie, Dacia*, 3-4 (1927-1932), 1933, p. 604 și 611.

2. Pond de plumb bilobat (cordiform) fragmentar

298,00 g; 10 x ? x 1,2 cm

Avers. În câmp adâncit, cu chenar, reprezentare neclară; jos, MONIMOY.

Revers. În câmp fără chenar, vultur pe delfin spre dreapta, din care se văd doar cozile și o parte din corpul delfinului; jos, [ΑΓ]OPANOMOYNT.

Posibil o jumătate de mină, dacă ne ghidăm după reîntregirea formei și a greutateii (raportată la o mină de 600-630 g).

Inscripțiile indică un pond de epocă elenistică. Inițial a fost un pond de o mină, bilobat (cordiform)⁶, care a fost tăiat intenționat pentru a se obține o greutate de o jumătate de mină. Este cunoscută fragmentarea unor piese pentru a se obține greutăți mai mici, fie ca subdiviziuni ale unui standard în vigoare, fie, eventual, pentru a le acorda cu un nou standard⁷. Pondurile asemănătoare au mâner sau urme ale acestuia în zona de întâlnire a celor doi lobi, dar la piesa noastră nu se observă indicii clare ale existenței unui mâner în acest loc. Un fragment de tipar multiplu din calcar alb, descoperit întâmplător la Histria în 1956 și publicat de Constantin Preda, ar arăta că se puteau turna astfel de ponduri fără mâner⁸. Această mărturie trebuie însă considerată cu prudență, deoarece este posibil să nu fie un tipar utilizat, ci un rebut, un model sau o placă de exercițiu, așa cum sugerează dispunerea elementelor și mai ales faptul că una dintre gravuri nu a fost realizată în întregime (lipsește chiar partea de jos, zona joncțiunii celor doi lobi). Dificultățile gravării tiparelor și utilitatea unor modele sau exerciții preliminare sunt sugerate de observațiile lui Constantin Preda asupra aversului unui pond descoperit la Histria: tiparul a fost rectificat prin obliterarea literelor TP din numele cetății gravate inițial și săparea lor din nou în alt loc⁹. În decorul incomplet și neclar de pe aversul piesei noastre pare a fi un mâner torsadat, posibil caduceul dispus oblic în dreapta unui bust al lui Hermes spre dreapta, zeul fiind frecvent reprezentat pe pondurile Histriei¹⁰. Inscripția de pe avers, MONIMOY este numele unuia dintre agoranomii cetății, iar cea de pe revers, [ΑΓ]OPANOMOYNT este probabil o prescurtare pentru ἀγορανομούντων¹¹. În epigrafia histriană, numele Monimos este destul de bine documentat, atestările întinzându-se între secolul III a.Chr. și secolul II p.Chr.¹². Pe de altă parte, și instituția agoranomiei este atestată la Histria pentru secolele II și I a.Chr., fiind o magistratură anuală și colegială¹³, așa cum o dovedește și pondul de față, dacă întregirea ἀγορανομούντων propusă de noi este corectă.

⁶ Ponduri de formă similară: C. Preda, *Contributions à l'étude du système ponderal d'Histria*, Dacia, N.S., 2, 1958, p. 452-453, fig. 1-2; H.-C. Meyer, *A collection of ancient market weights from Histria, Callatis and Tomis in the Ashmolean Museum, Oxford. Catalogue with introductory essay*, Il Mar Nero, 5 (2001-2003), 2008, p. 56, nr. 21-22.

⁷ Câteva exemple la H.-C. Meyer, *op. cit.*, p. 53, nr. 8, p. 55, nr. 18, și p. 58, nr. 28.

⁸ C. Preda, *Contributions . . .*, p. 458, fig. 3-4.

⁹ *Ibidem*, p. 452-453, fig. 1-2.

¹⁰ Un bust similar, dar spre stânga, *ibidem*, p. 453, fig. 2.

¹¹ Mulțumim pe această cale kolegei Alexandra Lițu, de la Facultatea de Istorie, Universitatea București, pentru ajutorul acordat în descifrarea inscripțiilor.

¹² Secolul III a.Chr. – ISM I, 5. 3-4; secolele III-II a. Chr. – ISM I, 64. 11, 33, 35; secolul II a.Chr. – ISM I, 27. 4; 36. 3; secolele I a.Chr.-I p.Chr. – ISM I, 190. 2; 191. A. 6,7,12; 209. 3; secolul I p.Chr. – ISM I, 200. 11; secolul II p.Chr. – ISM I, 193. A 100; 193. B 41; 196. 2-3; 201. A 13; 202. 7; 209. 3; 211. 3, 7; 212. 21; 216. 1.

¹³ ISM I, 54.38, 43; 175.2; 176. 2.

1

2

Pl. I. Ponduri antice descoperite la Histria.

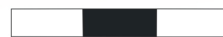
3

4

5

Pl. II. Ponduri antice descoperite la Histria.

Ponduri de epocă romană

3. Pond de plumb rectangular

76,00 g; 4,5 x 4,4 x 0,8 cm

Avers. În câmp adâncit, cu chenar, reprezentare neclară; sus, în stânga, T; jos, O – YNKI.

Revers. În câmp adâncit, cu chenar, reprezentare neclară; sus, ΔΙΚΑ; în stânga, I; jos, O (în stânga) și N (în dreapta).

3 uncii.

După greutate și inscripții, pondul este de epocă romană.¹⁴ La prima vedere, litera T pare a fi urmată de IXI, dar o examinare atentă indică mai degrabă un rest dintr-o figură neclară. În această situație, T și OYNKI ar putea să reprezinte o prescurtare pentru τριούνκιον ἰταλικόν, ipoteză confirmată de greutatea piesei. Inscripția ΔΙΚΑ/I/ON („drept” sau „exact”) apare și pe alte ponduri, alături de valoare, ca formulă de garantare a acesteia¹⁵.

4. Pond de plumb rotund

20,00 g; 2,1 x 0,65 cm

Avers. Neclar: se observă doar un pătrat divizat în patru pătrate mai mici.

Revers. Neclar.

O uncie.

După greutate, formă și aspect, pondul poate fi atribuit epocii romane¹⁶.

Ponduri incerte

5. Pond de plumb rotund unifață

76,00 g; 4,4 x 0,6 cm

Neclar.

Pondul nu are niciun alt element care să permită determinarea. Având în vedere că are o greutate de 76,00 g, ar putea să reprezinte, la fel de bine, o optime de mină (raportată la o mină de 620 g) sau 3 uncii, ceea ce face dificilă încadrarea lui cronologică.

Aceste cinci piese sporesc substanțial dosarul decoperirilor de ponduri de la Histria, încă insuficient pentru a stabili evoluția sistemului ponderal¹⁷. Piesele nr. 2, 4 și 5 ar putea prilejui o discuție asupra datării pondurilor obținute prin fragmentarea intenționată a unor exemplare mai vechi sau a celor

¹⁴ C. Moisil, *op. cit.*, p. 257-259 și 276.

¹⁵ *Ibidem*, p. 257.

¹⁶ *Ibidem*, p. 257-259 și 276.

¹⁷ Dintre discuțiile recente, cu bibliografia, v. G.

Custurea, *Ponduri antice și medievale descoperite recent în Dobrogea*, Pontica, 42, 2011, p. 672-683, și Steluța Gramaticu, *On the metrology of the city of Istros in the autonomous period*, Dacia, N.S., 59, 2015, p. 21-47.

foarte uzate, pentru care s-a dovedit că puteau fi refolosite în perioada romano-bizantină, pe baza unui exemplar descoperit întâmplător la Histria¹⁸.

Poids inédits d'Histria

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent cinq poids antiques découverts à Histria, sur le plateau situé à l'ouest de la cité. Les pièces ont été recueillies par les archéologues en 1998, lors d'une vérification sur le terrain, et sont entrées dans les collections de l'Institut d'Archéologie Vasile Pârvan (Bucarest). Deux exemplaires appartiennent à l'époque de l'autonomie, deux à l'époque romaine et un qui est resté indéterminé. On fait quelques considérations sur les poids cordiformes de la période hellénistique et sur ceux fragmentaires et très usés réutilisés.

EXPLICATION DES FIGURES

Pl. I-II. Poids antiques découverts à Histria.

¹⁸ R. Ocheșeanu, *Măsurile ponderale recent descoperite la Histria*, BSNR, 86-87 (1992-1993), 1996, p. 243-245, nr. 4 (colecție privată, Constanța). Piesa, extrem de uzată, prezintă

o inscripție metrologică incizată caracteristică perioadei romano-bizantine.